

УДК 378.096:93 – 057.87:371.3:069

“Я СТВОРЮЮ МУЗЕЙНИЙ ЕКСПОНАТ”: СУЧАСНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ІСТОРИКА

Олексій Караманов

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Дорошенка, 41, 79000 Львів, Україна
e-mail: ank@online.ua*

Проаналізовано різні аспекти підготовки майбутнього фахівця-історика засобами музейної педагогіки. Акцентовано на ролі сучасних освітніх технологій у виробленні навичок наукового пошуку інформації з музейних першоджерел, професійної інтерпретації музейних експонатів.

Ключові слова: музейна педагогіка, фахова підготовка, освітня технологія, освіта, музейні першоджерела.

Історичний досвід розвитку суспільства нерозривно пов'язаний з різними епохами, які у той чи інший спосіб спричинилися до поступу в здобутті нових знань та сприяли певним змінам у свідомості людини. Саме тому для історика важливо не лише знати причини того чи іншого явища, а й наслідки – у цьому зміст “історичного сприйняття світу” та розуміння різних фактів та подій. Умовно окреслюючи структуру історичного знання у вигляді схеми факт-подія-явище, ми намагаємося відтворити, реконструювати наше минуле, застосовуючи найрізноманітніші принципи, методи, прийоми та технології навчання.

Педагогічна технологія, як відомо, є одним зі спеціальних напрямів педагогічної науки, який спрямований забезпечити досягнення певних завдань, підвищувати ефективність навчально-виховного процесу, гарантувати його високий рівень [3, с. 9]. Серед сучасних технологій в освіті чільне місце посідають технології, покликані забезпечити взаємодію школи і музею та сприяти якісній підготовці майбутніх фахівців. Особливості цієї взаємодії вивчають Т. Белофастова, Е. Вільчковський, І. Коссова, Є. Медведєва, Б. Столяров, Є. Ванслова, С.Фокін та ін. Головними напрямками їхніх досліджень є питання підвищення ефективності музейно-педагогічної співпраці, створення відповідних навчальних програм роботи з музеями, взяття до уваги міжнародного досвіду в цьому процесі тощо.

Недостатню увагу зосереджено на ролі музеїв як засобу ефективної підготовки вчителів історії, зокрема, у сенсі створення відповідного навчального середовища та застосування сучасних педагогічних технологій.

Ми ставили за мету обґрунтувати необхідність вивчати й відповідно інтерпретувати музейні експонати у процесі такої підготовки, залучати їх до процесу організації навчальної діяльності у вищому навчальному закладі, під час взаємодії студентів з учнями та педагогічної практики.

Сучасні освітні технології у контексті визначення дидактичних цілей передбачають створення комфортного навчального середовища, оптимальний вибір та використання системи науково обґрунтованих засобів, форм та методів виховання, що забезпечують ознайомлення студентів із загальноосвітніми культурними цінностями. У цьому розумінні освітня технологія у музейному середовищі – це сукупність різних способів організації навчальної діяльності, музейні експонати – своєрідний засіб впливу на людину з метою розвитку її здібностей, а навчальний простір музею – основа контекстуального сприйняття інформації. Це дає змогу бачити предмети у музеї у таких взаємозв'язках та співвідношеннях, у яких вони наявні у реальному світі.

Наприклад, у сучасній музейній педагогіці колекції дитячих музеїв збирають (а нерідко й спеціально засновують) для наочної демонстрації тієї чи іншої ідеї, концепції або явища. Той факт, що освіта будується на предметній основі і у предметному середовищі, дає право дитячому музею називатися музеєм та одночасно визначає унікальність цього феномена завдяки організації процесу навчання на основі безпосереднього контакту з реальними об'єктами та предметним середовищем [2, с. 42].

Відповідно, головний акцент на музейних заняттях слід робити на тому, щоби допомогти відвідувачеві зорієнтуватися у предметному світі, тобто бачити експонат у його історичному розвитку. Це дасть змогу знаходити різноманітні зв'язки між предметами і явищами, визначати причини і наслідки появи тієї чи іншої речі в історії культури. Проникнення у сутність предмета сприяє тому, що історичний час, як абстрактна категорія, набуває конкретних форм та наповнюється певним змістом у свідомості людини.

Глибока інтерпретація музейного предмета створює необхідні передумови для успішного моделювання історичної реальності, яку він відображає та втілює. Інформативність музейного предмета є запорукою наукової достовірності музейної моделі – своєрідного способу вивчення дійсності, а атрактивність й експресивність – ефективним засобом її впливу на людину.

Будь-яка педагогічна технологія здійснює відповідний вплив, завдяки якому процес навчання стає максимально керованим. Її специфіка полягає у

більшому обсязі самостійної роботи студентів під час засвоєння нового матеріалу та виконанні творчих завдань. Особливо це стосується освітніх технологій, які передбачають активну комунікацію викладача, студента та музейного працівника у процесі професійної підготовки.

Сучасне наукове розуміння технологій ґрунтується на філософії конструктивізму, яка передбачає повагу до поглядів учня. Відповідно до цього розуміння знання не можна подавати учням у готовому вигляді. Актуальною у цьому контексті є й альтернативна освіта – створення умов для того, щоби учні вивчали “те, що хочуть, і тоді, коли хочуть”. Такий підхід допомагає подолати розбіжності між академічною, професійною та неформальною освітою, акцентуючи на практичному застосуванні здобутих знань.

У цьому контексті альтернативний підхід може передбачати використання площини музею для вироблення необхідних професійних ознак історичного мислення, організації навчальних тренінгів, лекцій та семінарів з музейної тематики, оскільки фаховість історика визначається не лише набором традиційних умінь і навичок, а й рівнем спілкування, можливістю організовувати різні предметні дискусії.

Актуальність такої позиції підтверджує необізнаність значної кількості студентів з елементарними методиками пошуку інформації як у музейних каталогах і фондах, так і в мережі Інтернет. Такий стан речей спричиняє певні занепокоєння, оскільки йдеться про якість підготовки майбутніх фахівців.

За результатами проведеного спецкурсу “Основи музейної педагогіки” для студентів 3-го курсу історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (спеціальність “історичне краєзнавство”) виявлено, що лише трохи більше половини з них (58%) володіють навичками пошуку навчальної та наукової інформації з музейних першоджерел, доволі незначний відсоток використовує музейні збірки та відповідні каталоги. Студенти приділяють недостатньо уваги поточним культурно-освітнім заходам у музеях та виставкових центрах, що не сприяє їхньому професійному розвитку.

Причини цього полягають у недосконалості методики ознайомлення студентів факультету з музейними фондами, неузгодженості взаємодії з музеями та недостатній інформаційній культурі студентів.

Водночас чимало студентів виявило науковий інтерес до спецкурсу, про що свідчать відповідні проекти, написані у різних жанрах. У цьому контексті привертає увагу запропонований міні-проект “Я створюю музейний експонат”. Алгоритм його виконання полягав у описі студентами будь-якого предмета, що має, на їхню думку, певну історичну або культурну цінність, та визначенні його головних властивостей за відповідною технологією інтерпретації.

Наведемо кілька фрагментів з виконаних проектів, які свідчать про глибоке емоційне сприйняття музейних першоджерел та наявність у студентів справді історичного способу мислення:

“Дивлячись на кожний наступний музейний предмет, у мене з’являлось відчуття захоплення, здивування і великої поваги і шани до творців, оскільки ними створені дійсно чудові, неймовірні експонати...”

“В цьому музеї вразила незвичайна аура. Прекрасна колекція картин, які є неповторні й дуже красиві...”

“Дивлячись на різні експонати, був здивований, як помітив, що картини уміють спілкуватися з тим, хто їх роздивляється...”

“Ця картина мене вразила своїм оригінальним сприйняттям світу...”

Таку мотивацію можна пояснити не лише високим рівнем успішності у навчанні, а й можливістю “заглиблення” у технології інтерпретації музейних предметів з урахуванням їх у навчальному процесі, адже розвиток уміння вбачати у кожному предметі історичну та естетичну цінність є одним з концептуальних положень спецкурсу. Найбільш необхідним для себе студенти назвали можливість проходження педагогічної практики у музеї, створення музейно-освітнього сервісу з використанням сучасних інформаційних технологій, організацію постійних тематичних виставок із залученням запасних музейних фондів.

Результати опитування виявили нагальну необхідність розширення сфери співробітництва вищих навчальних закладів з музеями різного профілю, організації відповідних послуг у процесі написання статей, наукових розвідок, курсових та дипломних робіт тощо.

Як свідчить досвід роботи інших ВНЗ України, зокрема Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКІМ), дієвою формою підвищення музейної грамотності студентів є лекції з курсів “Музейна педагогіка” та “Прикладна культурологія” (не менше 6–8 год теоретичних та 4–6 год практичних занять). Їхня теоретична частина передбачає вивчення основних понять музеєзнавства, музеології та музейної педагогіки, а також прикладної культурології, яка розкриває головні закономірності, принципи, засоби і форми залучення людини у світ культури. Під час проведення практичної частини студенти ознайомлюються з навчальним музеєм-лабораторією – центром педагогічно-просвітницької та науково-дослідної роботи, вчать організувати умови для реалізації духовного та художньо-творчого потенціалу людей, всебічно сприяти прояву їхньої соціально-культурної активності [1].

У сучасних умовах освітніх перетворень постає необхідність осмислення культурологічної функції музею, який є не лише універсальним явищем культури, а й місцем спілкування та взаємодії відвідувачів. Таке розуміння виявляється у діалогічній формі музейної комунікації, характерній

для музеїв, що виконують функції центрів культурного і суспільного життя. Під час діалогу або дискусії між різними людьми музей виявляє взаємодію різних ціннісних установок, що наявні у суспільстві.

Найактуальнішою формою музейної комунікації у контексті нашого дослідження є знакова, коли експонат розглядають як певний символ соціально-історичного змісту, а відвідувач немов “спілкується” з його творцем, відновлюючи зв’язок у часі та намагаючись дізнатися про справжнє значення музейного предмета й відновити інформацію, яку він містить [4, с. 68].

Вищенаведені форми комунікації, на нашу думку, справді можуть сприяти зростанню інтересу студентів до музеїв, ознайомленню їх з відповідними базами даних, засвоєнню теоретичних понять та виробленню практичних навичок роботи з різними джерелами інформації за фахом.

Водночас на заваді цього нерідко постають такі проблеми:

- недостатній рівень пошуку та опрацювання музейної інформації;
- незадовільне фінансування музейної галузі;
- брак необхідної кількості кваліфікованих спеціалістів як з музеєзнавства, так і з музейної педагогіки.

Підсумовуючи, зазначимо, що формування професійних навичок студентів у підвищенні їхньої освітньої культури має визначати такі заходи:

- чіткі й продумані фахові лекції та практичні заняття у музеї, які уможливають орієнтацію у музейних базах даних;
- безпосереднє ознайомлення студентів з музейними джерелами та способами їх наукової інтерпретації;
- проведення тренінгових занять з метою пошуку необхідної методики з обраної теми у каталогах та відділах музеїв;
- постійне підвищення кваліфікації музейних працівників та розширення спектра їхніх інформаційних послуг;
- наполеглива робота із зростання іміджу музею шляхом організації презентацій, книжкових виставок, оглядів нових експозицій, читацьких конференцій тощо.

Вважаємо, що зазначена стратегія сприятиме підвищенню ефективності діяльності музеїв для того, щоби кожен студент зміг професійно проводити пошук необхідних джерел з одночасним аналізом та відбором, вільно користуватися музейними ресурсами для удосконалення своєї підготовки.

Можливість застосування нових освітніх технологій у процесі навчання значно полегшує пошук студентом-істориком місця майбутньої професійної діяльності. Звичайно, в ідеалі воно мало бути пов’язане зі школою, проте реальності життя часто усувають таку перспективу. Особливостями роботи у музеї, крім наукової, є робота з експонатами та особистий контакт з музейними відвідувачами, що передбачає вміння дидактично грамотного

подання матеріалу, проведення музейних уроків, екскурсій та демонстрацій відповідно до вікових та індивідуальних особливостей розвитку особистості. Музейна педагогіка дає змогу простежувати міждисциплінарні зв'язки між різними галузями знань та предметами, а також прикладні моменти у використанні різноманітних умінь і навичок.

Це передбачає конкретизацію у професії “музейного педагога”, який повинен піклуватися про доступність і зрозумілість інформації про експонати для відвідувачів різного віку і соціального походження. Водночас у його функції входить і маркетинг, уміння працювати з громадськістю та потенційними спонсорами.

Різнманітність потенційних сфер професійної діяльності історика іноді може свідчити про безмістовність орієнтації історичної освіти на якусь конкретну професію. Це збігається з можливостями широкого розвитку різних кваліфікаційних характеристик історика, що мають значення для його майбутньої професійної діяльності. Зокрема, це стосується індивідуальної та загальнопрофесійної кваліфікації, а також кваліфікації за спеціальністю.

Кваліфікація за спеціальністю – це розуміння причинно-наслідкових зв'язків між подіями, фактами, явищами; здатність до систематичного та ефективного одержання історичної інформації; методична й комплексна розробка історичних проблем; міждисциплінарне мислення.

Індивідуальна кваліфікація – це рівень загальної освіти, комунікабельність, здатність до критичного мислення, вміння оцінювати свою роботу, самодисципліна та стійкість до стресів, уміння працювати у команді, здатність творчо підходити до різних справ, цілеспрямованість і мобільність.

Загальнопрофесійна кваліфікація – це вміння працювати з комп'ютерною технікою, знання іноземних мов, уміння написати текст, орієнтований на конкретного адресата, досвід практичної професійної діяльності тощо.

Вирішення наведених питань ми вбачаємо у підвищенні загального рівня професійної орієнтації студентів-істориків засобами музейної педагогіки. Це передбачає апробацію нових форм організації навчання, зорієнтованих на практику (інтерпретація музейних експонатів та залучення їх до процесу навчання, пошук актуальної інформації з музейних першоджерел). Таке бачення зумовлює розширення предметного поля історичних знань у процесі виявлення нових міжпредметних зв'язків та урахування потенціалу музею у вивченні історії, що є актуальним як в організації навчального процесу, так і під час проходження практики у музеї та школі.

Можливість продемонструвати й застосувати свої знання у процесі взаємодії з учнями, ознайомлення їх з музейними експонатами підвищує

власну самооцінку студентів, сприяє безпосередньому формуванню в них професійних навичок, коли беруть до уваги їхню мотивацію до навчання, індивідуальний темп, професійні перспективи, загальні здібності й практичний досвід. На нашу думку, така практика дасть змогу глибше зрозуміти роль повсякденної історії у суспільному житті, обмінюватися інформацією та зрозуміти різні аспекти співпраці музею зі школою.

Іншим напрямом у роботі на музейній експозиції слід визнати дослідження й виявлення професійних сфер діяльності істориків, коли для опрацювання одержаної інформації застосовують систему доповідей, дискусій або семінарів, що відбуваються паралельно з навчально-педагогічною-практикою. Водночас доцільним є проведення семінарів, що формують зв'язки між науковим викладанням і навчанням, з одного боку, і професійно-практичною компетенцією, з іншого.

Отже, безпосередня робота на експозиції з музейними першоджерелами, вироблення первинних навичок їхньої інтерпретації та залучення до навчально-виховного процесу є ключовими положеннями фахової підготовки професійного історика. Це дає змогу простежити різні аспекти розвитку музейної педагогіки як освітньої технології в музеї у контексті міжпредметної взаємодії з музеєзнавством, культурологією, мистецтвознавством, історією, літературою, краєзнавством, проаналізувати й узагальнити досвід застосування інноваційних технологій і науково-освітнього потенціалу музеїв для розкриття творчих здібностей особистості в умовах гуманізації навчально-виховного процесу, формувати в них навички комунікації у процесі підготовки і проведення музейно-педагогічних занять із шкільною аудиторією, розвивати здібності сприйняття музейної інформації, розуміння мови музейної експозиції, виховувати емоційне ставлення до музейного предмета на основі розвитку уяви, фантазії і творчої активності.

-
1. Кафедра прикладної культурології Київського національного університету культури і мистецтв – http://www.knukim.edu.ua/inst_culture_appl.htm
  2. Макарова-Таман І. Г., Медведева Е. Б., Юхневич М. Ю. Детские музеи в России и за рубежом. М., 2001.
  3. Педагогическое мастерство и педагогические технологии: Учеб. пособие / Под. ред. Л. К. Гребёнкиной, Л. А. Байковой. М., 2001.
  4. Столяров Б. А. Музейная педагогика. История, теория, практика: Учеб. пособие. М., 2004.

**“I AM CREATING THE MUSEUM EXHIBIT”: MODERN INSTRUCTION
TECHNIQUE IN HISTORIAN PREPARATION**

Oleksij Karamanov

*Ivan Franko National University of L'viv,
Doroshenko Str., 41, UA – 79000 L'viv, Ukraine
e-mail: ank@online.ua*

The article deals with the various aspects of prospective historian-specialists professional training by means of museum pedagogy. The author stresses the important role of museum pedagogy for developing students' research skills of searching information from the museum archives and professional interpreting the museum exhibits.

Key words: museum pedagogy, professional training, instruction technique, education, museum sources.

Стаття надійшла до редколегії 27.06.2007
Прийнята до друку 27.10.2007